

# “La naturalesa de l'educació és política”

**A**na Maria Araújo Freire és doctora en educació per la Universitat Pontifícia de São Paulo. Des que va morir el seu marit, el reconegut pensador brasiler Paulo Freire, ha esdevingut incansable divulgadora de la seva obra, escampadora d'unes idees que van sotragar molt més que el món educatiu, i reivindica la seva absoluta vigència.

—He vingut a València especialment per a aquesta festa. És molt important, realment, el llançament d'aquests llibres. Ja es podia llegir *Pedagogia de l'autonomia* en espanyol, però és clau que també s'hagi traduït al valencià, a la llengua que dona identitat cultural, la llengua que forma part del cos de la persona.

—La teoria educacional de Paulo Freire insisteix, precisament, en el fet d'acostar al màxim la realitat de les persones a la seva educació.

—Seria una incoherència que els seus llibres fossin publicats només en portuguès, que, tenint en compte com respectava ell tant la cultura de cadascú, ara l'haguessin de llegir —o endevinar— en portuguès. Cada poble del món té la seva manera de parlar, d'abraçar, de fer música... la seva cultura. Això està en el cos de la gent. Aquesta profusió enorme d'actes creatius que la nostra cultura ens va donant i que les persones anem modificant i al mateix temps perpetuant és el que dona bellesa al món dels humans. I l'expressió més forta de la cultura és la llengua. Quan es nega, es nega la possibilitat que el cos es desenvolupi. Ara penso en totes les persones que no

van resistir tants anys d'exili. Al Brasil parlem de la *saudade*, la nostàlgia. Encara no ens havíem casat, però sé com va patir Paulo durant setze anys d'exili, amb el seu cos parlant una altra llengua, adaptant-se a un context presat. Malgrat el reconeixement que va tenir arreu, malgrat que tenia possibilitats de viure amb dignitat, ja fos a Xile, primer, o a Suïssa, després, ell només sentia que era lluny del context amb què tenia una relació de reciprocitat, de les aigües temperades de Recife.

—Per saber com us va conèixer us he de preguntar primer qui era Aluizio Pessoa de Araújo.

—[Riu.] Era el meu pare. Quan va morir el pare de Paulo, la seva família va quedar empobrida i va anar a viure a Jaboatao. Ell, anys després, deia que aquesta contingència havia estat com un miracle. Un cop acabada l'escola primària, no podia cursar la secundària perquè no n'hi havia. I la seva mare anava, dia sí, dia també, a la ciutat de Recife per buscar-li una escola gratuïta (i fer divuit quilòmetres en aquella època no eren divuit quilòmetres d'ara). No hi va haver manera i, quan havia decidit de fer la darrera temptativa, va veure una placa on hi havia escrit Escola Oswaldo Cruz. Hi va entrar.

—I el vostre pare n'era el director.

—Pensava que les persones que volien estudiar tenien dret a fer-ho, i va acceptar Paulo sense cap diferència amb els altres alumnes. Era l'any 1937. Ell tenia vora disset anys i els seus companys, dotze. Però el que més volia a la vida era estudiar. Ja podia

Ha vingut al nostre país per presentar-hi els tres primers volums de la “Biblioteca de Paulo Freire”, que treu a la llum Denes Editorial. Parlem amb Ana Maria Araújo Freire, vídua del pensador d'educació i política de l'alliberament Paulo Freire (1921 – 1997). Del Brasil al món, els seus escrits continuen plantejant interrogants. I generant, per tant, l'impuls del coneixement.



"Paulo va treballar perquè l'educació no fos repetició de les respostes a algunes preguntes que algú va fer en temps i llocs llunyans."

fer-ho. Després va ser professor en aquesta mateixa escola; va ser el meu professor, de fet, quan jo tenia onze anys. Paulo sempre deia que el meu pare va ser una persona fonamental en la seva formació científica. Sense el meu pare molt possiblement no hauria trobat escola, ni una escola amb un nivell tan alt com aquella. Ben mirat, el meu pare també va ser responsable de la nostra unió, gairebé cinquanta anys després! [I torna a riure.]

—D'on neix la seva curiositat per les paraules, l'interès per la llengua?

—Parteix de la mateixa curiositat que impulsa un infant a preguntar com és una cosa, a voler veure-la per dins. Sovint, quan la canalla trenca coses, hi ha qui pensa ho fa per instint de destrucció, però en el fons és només per veure-ho per dins. I, per fer-ho, cal estripar. Paulo sempre va tenir la curiositat de saber el perquè de les coses.

—Les preguntes, més que no pas les respostes.

—Molt més. A mesura que anava creant la seva comprensió de l'educació, preguntava: per què? I més: a favor de qui? Contra qui? A favor de què? On? Quan? Aquestes preguntes representen la curiositat dels infants. I encara que els adults s'hi impacientin, són l'origen del saber. Perquè el saber ve de dins cap a fora.

—Ah sí?

—És clar. Paulo va treballar perquè l'educació no fos repetició de les respostes a algunes preguntes que algú va fer en temps i llocs llunyans. Aquesta és la que ell anomenava "educació bancària": com fa un banc, el professor diposita un coneixement i l'alumne després ha de donar un xec amb el que n'ha rebut. Però no. L'educació ha de ser despertar curiositat. I quan es pregunta per què, tot va sorgint. Per què existim? Per què hi ha classes socials? Per què hi ha guerra? Per què n'hi ha alguns que mengen i tants que no ho fan? A mesura que preguntes, també estimules els altres a preguntar. I l'educador ha de fer això: incentivar els alumnes i les alumnes a preguntar-se entre si, a preguntar al professor i a preguntar-se a ells mateixos. És una maièutica socràtica. Aquesta curiositat va al nucli de la qüestió, allà revela per què les coses són com són i tu mateix t'adones que tenen una raó de ser, que responen a interessos i que generalment són interessos espuris.

—Esteu parlant d'alguna cosa més que d'aprendre paraules. Podem dir que el mètode d'alfabetització Paulo Freire alfabetitza la comprensió del món?

—Exacte. La seva preocupació era l'adult analfabet. La pedagogia de Paulo era la pedagogia de les coses òbvies. Per exemple: les persones parlen, encara que no sàpiguen llegir ni escriure. Som els únics éssers en el món que parlem. Ens tornem subjectes perquè parlem. Per tant, si no volem ser només objectes d'una societat, per ser subjectes hem de tenir veu. Això significa participar. I per participar en una societat lletrada has de saber llegir i escriure. Si et prohibeixen aquesta possibilitat t'estan robant un dret que és un dret de l'ésser humà. I per llegir no n'hi ha prou amb la repetició mecànica.

nica de paraules sense saber què volen dir. Cal llegir críticament. I llegir críticament és veure un món diferent, per transformar-lo: per fer-lo més just, més democràtic i més bonic. A més, l'acte de llegir és l'acte també d'escriure: quan llegeixo un llibre reescric el món; quan escric un llibre llegeixo el món. És un procés dialèctic.

— Això és política, no?

— Paulo deia que la naturalesa de l'educació és política, no només pedagògica, no només epistemològica. En el moment en què jo llegeixo, sé; a mesura que vaig sabent més, puc discutir, dialogar, i mitjançant el diàleg em vaig polititzant. I com més em polititzo, més possibilitats tinc de participar en la societat. Participar significa per a Paulo tenir veu, que cadascú sigui el propi biògraf, que passi a ser un subjecte de la història. I la veu canvia la història. Per això el van fer viure setze anys d'exili: perquè volia donar-li la paraula al poble, una paraula conscient, lligada a una anàlisi crítica de la realitat. Paulo explicava que la persona que es qualifica de neutral o bé és d'allò més ingènua o bé és d'allò més astuta. Tot educador és polític: o bé educa per repetir l'*statu quo* o bé per a l'alliberament. No existeix la neutralitat. A tot estirar, podem parlar de persones que pretenen evitar la seva responsabilitat amb el món. Però això no és gens neutral.

— L'educació canvia el món?

— Molta gent diu que Paulo va ser el creador d'un mètode d'alfabetització. No. Va crear una comprensió de l'educació, al dedins de la qual hi ha un fet clau: tu saps i pots saber més. I en el conjunt d'aquesta comprensió més global hi ha un mètode que alfabetitza. En tot cas, si bé l'educació sola no transforma, sí que és imprescindible per a la transformació. Una educació ètica, crítica i conscienciosa, problematitzadora, amb espai per al dubte i la pregunta, sí: cal per transformar el món. Fer el contrari només és repetir el que el pare va veure de l'avi, l'avi, del besavi, i anar fent.

— M'expliqueu la següent afirmació freiriana? "Ningú no és si es prohibeix que uns altres siguin."



"Paulo explicava que la persona que es qualifica de neutral o bé és d'allò més ingènua o bé és d'allò més astuta."

## **"La curiositat, creació, dignificació i la felicitat són només possibles per la capacitat d'indignar-se"**

— La gent només és el que és en relació amb els altres. Paulo tractava molt la relació i les condicions. És per això que deia: jo no estic contra l'opressor, estic contra les relacions que l'opressor determina. I, per tant, també, contra les condicions que aquestes relacions determinen. En el moment que no deixo que l'altre aprengui a llegir, que no deixo que l'altre expressi la seva veritat, que no respecto l'altre, res d'això no existeix en mi. Perquè les persones som un reflex, per molt que repetim "jo" i "meu". Hem adquirit aquesta identitat de "jo" mitjançant allò social. No existeix el jo absolut, individualista, capitalista. Només hi ha el nosaltres. I jo sóc jo perquè existeix un nosaltres. Sóc Ana perquè hi ha persones que em diuen pel meu nom.

— Creieu que Paulo Freire va ser un home indignat?

— Sí, gràcies a Déu! Era molt tranquil, bo, generós, responsable, coherent, humil..., però tenia emocions molt fortes. I les dues emocions que Paulo més cuidava, i les que més li

agradaven, les emocions ètiques que, deia, són les que mobilitzen el món, són la ràbia i l'amor. I Paulo va viure intensament la indignació per les injustícies, per la negació del fet que les persones són iguals en les seves diferències, per la falta de responsabilitat de les persones i, sobretot, dels governants, pel cinisme (ens hem d'indignar pel cinisme dels que diuen que fan la guerra per portar democràcia). La curiositat, la voluntat de viure millor, la creació, la dignificació, la felicitat són només possibles per la capacitat d'indignar-se.

— Ell va ser un dels fundadors del Partit dels Treballadors, que actualment governa el Brasil...

— Avui Paulo se sentiria molt feliç. Ell sempre deia que feia falta una persona del poble que traduís les ànsies i les necessitats populars. Ara ja no és l'elit, l'única que té veu, al Brasil. Paulo era coherent amb el que deia, feia i pensava. Sí, avui seria una mica més feliç.

Núria Cadenas